

# ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ ЖІНОЧИХ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

©2024 КЛИМАШ Н. І.

УДК 336.531.2:339.9  
JEL: D63; J16; L19; L26; O32

## Климаш Н. І. Перспективи фінансування жіночих стартапів в умовах воєнного стану

У науковій праці досліджено проблеми гендерної рівності та доступу жінок до започаткування та реалізації підприємницької діяльності. Визначено окремі нормативно-правові документи, які регулюють права жінок у бізнес середовищі та суспільному житті як на міжнародному рівні, так і на вітчизняному. Проаналізовано гендерні розриви щодо паритету можливостей чоловіків і жінок на основі звіту Міжнародного економічного форуму «Глобальний гендерний розрив 2024». З'ясовано, що для України гендерний розрив становить 72,2%, і наша держава посідає 63 місце в загальносвітовому рейтингу. Найнижче значення субіндексу виявлено за критерієм політичної участі жінок – 0,172, що свідчить про низьку приналежність жіночої статі до політичного життя країни. Автором наведено портрет українських підприємниць за різними групами та соціальними показниками. Визначено, що в середньому це жінка 30+ років, яка має незакінчену вищу або вищу освіту та переважно проживає в місті. Останнім часом підприємці відчують значні проблеми ведення бізнесу, які пов'язані з: наслідками економічної кризи, значною конкуренцією на ринку, мінливістю в законодавстві, корупцією та перевітками з боку державних органів. У статті розглянуто питання фінансування стартапів у результаті провадження жіночого інноваційного підприємництва. Визначено проблеми гендерного характеру, з якими доводиться мати справу жінкам при реалізації творчих, інноваційних проєктів. Обґрунтовано джерела фінансування, які, на думку автора, можуть максимально відповідати запитам сьогодення щодо розвитку бізнесу. Окреслено проблеми кредитного фінансування, до яких варто віднести: значну вартість кредитних ресурсів; неможливість отримання кредиту на етапі заснування підприємства; стереотипне, упереджене ставлення до жіночого підприємництва та ризик втрати бізнесу в разі несприятливих умов господарювання.

**Ключові слова:** жіноче підприємництво, стартап, джерела фінансування.

**Рис.:** 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 13.

**Климаш Наталія Іванівна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

**E-mail:** klimash12@gmail.com

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-0604-5344>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HTS-8686-2023>

**Scopus Author ID:** <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221384720>

UDC 336.531.2:339.9  
JEL: D63; J16; L19; L26; O32

## Klymash N. I. Prospects for Financing Women's Startups under Martial Law

The scientific work examines the problems of gender equality and women's access to the initiation and implementation of entrepreneurial activity. Certain normative legal documents that regulate the rights of women in the business environment and public life both at the international level and at the national level have been identified. Gender gaps in the parity of opportunities between men and women are analyzed based on the report of the International Economic Forum «Global Gender Gap 2024». It is found that for Ukraine the gender gap comprises 72.2%, and our country ranks 63rd in the global ranking. The lowest value of the sub-index is found in the criterion of women's political participation: 0.172, which indicates a low affiliation of women in the political life of the country. The author presents a portrait of Ukrainian women entrepreneurs by different groups and social indicators. It is determined that, on average, this is a woman of 30+ years old who has incomplete higher or higher education and mainly lives in the city. Recently, women entrepreneurs have been experiencing significant problems in doing business, which are related to: the consequences of the economic crisis, significant competition in the market, volatility in legislation, corruption and inspections by government agencies. The article discusses the issue of financing startups as a result of women's innovative entrepreneurship. The gender-based issues that women have to deal with in the implementation of creative, innovative projects are identified. The sources of financing, which, in the author's opinion, can best meet the needs of the present for business development, are substantiated. The problems of credit financing are outlined, which include: significant cost of credit resources; inability to obtain a loan at the stage of foundation of the enterprise; stereotypical, biased attitude towards women's entrepreneurship and the risk of losing business in case of unfavorable economic conditions.

**Keywords:** women's entrepreneurship, startup, sources of funding.

**Fig.:** 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 13.

**Klymash Nataliia I.** – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Finance of Company, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

**E-mail:** klimash12@gmail.com

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-0604-5344>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HTS-8686-2023>

**Scopus Author ID:** <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221384720>

**П**роблеми жіночого підприємництва останнім часом актуалізуються в усьому світі на рівні державної влади, громадських організацій, об'єднань жінок-підприємниць, окремих власниць бізнесу та керівниць підприємств. Така увага пов'язана із роллю жінки в суспільстві, її незалежністю та, головне, бажанням втілювати підприємницький хист у створення нового товару чи послуги.

В українських реаліях жінки взяли на себе роль засновниць нового бізнесу, керівниць трудових колективів та активних послідовниць справ чоловіків, які вимушені захищати незалежність України.

Питання інноваційного жіночого підприємництва неухильно пов'язані із проблемами фінансування бізнесу як на етапі заснування, так і впродовж його життєвого циклу. Вибір ефективних джерел фінансування для жіночих стартапів дасть можливість заснувати та масштабувати бізнес, сприяти зростанню його вартості та доходів власниць підприємств.

Проблемам створення та фінансування підприємств, заснованих жінками, приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні науковці й аналітики. Ми розділяємо позицію вітчизняних дослідників у сфері жіночого підприємництва [1, с. 52], які визначають, що інститути розвитку екосистеми країни, а це громадські об'єднання, асоціації, релоковані підприємства, інноваційні кластери, цифрові хаби, віртуальні майданчики для розвитку бізнесу, краудфандингові платформи, повинні всіляко підтримувати та допомагати відновлювати бізнес в Україні. Жіноче підприємництво очікує на підтримку й від місцевих і міждержавних організацій, що зацікавлені в процвітанні підприємництва та збільшенні податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Саме дрібний бізнес дає можливість подолати безробіття, створює нові робочі місця, формує платоспроможність населення.

Автором праці [2] визначено як позитивну ініціативу акселераційну програму «Відважна», що була запущена в березні 2023 р. для українок, які заснували мікро- чи малий бізнес або лише мріяли розпочати власну справу.

Програму реалізувала мережа центрів Дія. Бізнес за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та Офісу з розвитку підприємництва та експорту і за сприяння глобальної ініціативи She's Next Empowered by Visa.

До акселератора у 2023 р. долучилося близько 5 тисяч учасниць. 16 фіналісток презентували свої бізнес-концепти. Шість переможниць розділили між собою призовий фонд 1,3 млн грн для реалізації презентованих бізнес-концептів. Це жіночий бізнес з різних сфер.

Проблеми фінансування новостворених підприємств є ключовими для засновниць бізнесу. Вочевидь вартість позикового капіталу та доступність до альтернативних джерел фінансових ресурсів є такими, що гальмують розвиток інноваційного жіночого підприємництва. Згідно з проведеним дослідженням ГО «Центр «Розвитку Корпоративної Соціальної відповідальності» [3] для розвитку власного бізнесу 53% жінок-підприємниць мають додаткові джерела доходів/заощадження, окрім основного джерела. Серед них найбільшу частку (56%) становлять підприємщиці, які свій стартовий інвестиційний капітал створюють за рахунок власних коштів. Ще близько 15% готові реінвестувати в розвиток свого функціонуючого бізнесу.

У дослідженнях вітчизняних науковців не приділяється значної уваги проблемам фінансування розвитку жіночого бізнесу. З одного боку, форми фінансування можуть мати ті ж ознаки, що і при провадженні бізнесу чоловіками. Однак, на переконання автора, уся система жіночого підприємництва ускладнена через суспільні переконання щодо «слабкої статі», ролі жінки в родині та материнські обов'язки.

*Метою* даного наукового дослідження є визначення й обґрунтування джерел фінансування для впровадження жіночих стартапів на вітчизняному ринку в умовах війни.

У науковій статті охарактеризовано проблеми щодо провадження жіночого підприємництва у світі загалом та в Україні зокрема. Приділено увагу проблемам інклюзивності та гендерних розривів, які визначаються на світовому рівні з ініціативи Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) – міжнародної неурядової організації.

Методичні аспекти щодо даного дослідження полягають у застосуванні провідної практики фінансування підприємств, виходячи із поставлених цілей та досягнення бажаних результатів. Запропоновані джерела фінансування враховують доступність до фінансових ресурсів в українських реаліях, орієнтуються на практику фінансування у європейських країнах і покликані спрямувати розвиток бізнесу в правильному руслі.

**П**роблеми провадження бізнесу жінками притаманні розвиненому, демократичному суспільству, у якому всі верстви населення мають рівні можливості для реалізації своїх підприємницьких ініціатив. Європейський Союз є лідером у царині захисту прав жінок, а також їх творчого та підприємницького потенціалу.

Міжнародними організаціями та законодавцями ЄС затверджено ряд правових документів, що стосуються прав жінок стосовно підприємницької діяльності. До їх числа слід віднести:

- ✦ Конвенцію про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, 1951 р. [4];
- ✦ Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 р. [5];
- ✦ Директиву 79/7/ЄЕС про поступове впровадження принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях соціального забезпечення (імплементовано Україною), 1978 р. [6];
- ✦ Директиву 2006/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради про реалізацію принципу рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях зайнятості та професійної діяльності, 2006 р. (у процесі імплементации Україною) [7];
- ✦ Директиву 2010/41/ЄС Європейського Парламенту та Ради про застосування принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок, які займаються самозайнятою діяльністю, 2010 р. (не імплементована Україною) [8].

Дані документи мають на меті впровадження принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок у процесі навчання, здійснення підприємницької діяльності, під час вступу на державну службу, прийомі на роботу, оплаті праці.

**Щ**ороку Всесвітній економічний форум оцінює результати щодо досягнення гендерної рівності серед приблизно 150-ти країн світу. Відповідно до проведеного аналізу й опублікованих результатів звіту «Глобальний гендерний розрив 2024» (Global Gender Gap 2024) [9], у 2024 р. глобальний гендерний розрив у світі досяг 68,5%.

Індекс глобального гендерного розриву (*Global Gender Gap Index*) призначений для вимірювання реального рівноправ'я між представниками обох статей за чотирма критеріями:

- ✦ економічна участь і можливості;
- ✦ рівень освіти;
- ✦ здоров'я та виживання;
- ✦ розширення політичних прав і можливостей.

Індекс обчислюється за шкалою від 0 до 1, де нуль – повна нерівність статей, а одиниця – відповідно, рівність. Значення індексу інтерпретується як відсоток розриву між жінками та чоловіками, що дозволяє порівнювати поточні показники з минулими та визначати прогрес у певній суспільній сфері.

Україна у 2024 р. мала значення індексу 0,722 та посіла 63 місце серед 146 країн світу, піднявшись на 3 позиції порівняно з рейтингом минулого року [9].

Порівнюючи результати 2024 р. з минулорічними, можна констатувати, що субіндекс економічної участі та можливостей в Україні збільшився

з 0,714 до 0,737; субіндекс здоров'я та виживання має високе значення і майже не змінився – 0,976 у 2023 р. і 0,977 у 2024 р.; субіндекс рівня освіти зріс з 0,996 до 1, тоді як індекс політичної участі є найнижчим в Україні та його зростання було несуттєвим – з 0,172 до 0,175 [9]. Наведені дані показують, що участь жінок у підприємстві та провадженні бізнес-ідей залишається невисокою і на 100 чоловіків припадає 74 жінки. Якщо говорити про керівні посади, очолювані жінками, і заснування підприємств, то участь жінок буде ще меншою.

Нині в Україні особлива роль відводиться жіночому підприємству з декількох причин:

- ✦ по-перше, права жінок відстоюють самі українки, громадські організації, об'єднання жінок, прагнучи рівних прав із «сильною статтю»;
- ✦ по-друге, нині гостро стоїть проблема нестачі кадрів через неспровоковану агресію РФ та обов'язок чоловіків захищати державу;
- ✦ по-третє, украї важливу роль відіграє жіноче підприємство для розвитку економіки;
- ✦ по-четверте, у намірах стати частиною європейської спільноти держава впроваджує європейські стандарти щодо гендерної рівності та інклюзії у веденні бізнесу.

**У**звіті, проведеному в рамках проекту Good Governance Fund «Ревіталізація бізнес-клімату в Україні» [10, с. 17] визначено портрет українських жінок-підприємниць. Так, можна описати соціально-демографічний портрет української підприємниці (табл. 1): це жінка 36 років (значна частка підприємниць (39%) належить до вікової групи 35–44 роки). Українська підприємниця має принаймні незакінчену вищу освіту (88%), серед спеціалізацій домінують сфери: управління та адміністрування (17%); математики, статистики та інформаційних технологій (10%) і педагогіки (9%). Українська підприємниця проживає в місті (лише близько 10% підприємниць у досліджуваній вибірці як проживають, так і ведуть бізнес у сільській місцевості). Вона перебуває в партнерських стосунках (в офіційному або цивільному шлюбі – відповідно 58% та 15%), має хоча б одну дитину, та в її домогосподарстві в середньому живуть 3 людини.

У ході проведеного дослідження [10, с. 10] підприємниці зазначали, що їхній бізнес інтегрований у звичний ритм життя, тому вони можуть поставати перед труднощами з проведенням меж між робочими й особистими справами. Під час фокус-групового обговорення учасниці зазначали, що подібні виклики з балансуванням між родиною та бізнесом були більш явними на початкових етапах розвитку бізнесу. Проте поступово вони змогли

Соціально-демографічний портрет підприємців (n = 476) [10, с. 17]

Характеристика	Усі респонденти (n = 476)	Загальна група жінок-підприємців (n = 335)	Внутрішньо переміщені жінки-підприємці (n = 82)	Жінки-підприємці із сільської місцевості (n = 49)	Жінки-підприємці з інвалідністю (n = 26*)
Вік 35–44 роки	39%	42%	<b>27%</b>	33%	38%
Незакінчена вища і вища освіта	88%	90%	87%	86%	77%
Проживають у місті	90%	99%	93%	22%	<b>73%</b>
В офіційному або цивільному шлюбі	73%	73%	70%	78%	81%
Мають одну дитину віком до 18 років	34%	33%	40%	33%	31%
У домогосподарстві є людина з інвалідністю	21%	17%	<b>26%</b>	<b>30%</b>	<b>58%</b>

**Примітки:** *хх%* – показник є значущо вищим, ніж у загальній групі жінок-підприємців; *хх%* – показник є значущо нижчим, ніж у загальній групі жінок-підприємців; \* – недостатня база для аналізу.

сформувати ефективні стратегії для досягнення балансу, зокрема через гнучкий робочий графік і делегування завдань найманим працівникам.

Проте представницями бізнес-середовища було визначено найбільш значущі фактори, що стримували розвиток їх власної справи [10, с. 10]:

- ✦ наслідки економічної кризи (зростання цін та курсу валют, низька купівельна спроможність населення) – 44%;
- ✦ висока конкуренція – 31%;
- ✦ часті та непередбачувані зміни в законодавстві, державному регулюванні, податковій системі – 28%;
- ✦ можливі перебої зі зв'язком, інтернетом, електрикою – 24%;
- ✦ корупція та постійні перевірки з боку органів контролю – 20%.

На переконання автора, до наслідків економічної кризи слід відносити і питання фінансування підприємств і забезпечення його фінансовими ресурсами в таких межах, щоб забезпечити не лише беззбиткове функціонування, а й поступальний розвиток.

**З**а результатами проведеного дослідження [10, с. 44] основним джерелом стартового капіталу для підприємців є власні заощадження. Для більшості опитаних підприємців (71%) джерелом стартового капіталу є власні заощадження. Оскільки існує гендерний розрив у оплаті праці (жінки отримують у середньому на 19% менше за чоловіків), то навіть за інших рівних умов жінки акумулюють менше грошей, ніж чоловіки, для

свого стартового капіталу. Майже кожна п'ята з респонденток (22%) використовувала для початку бізнесу гроші свого/-ї партнера/-ки, і лише вкрай невелика частка жінок (5%) послуговувалася кредитними лімітами на особистих картках (табл. 2).

Автори дослідження [10, с. 45] визначають, що кредитування рідко вказують як джерело стартового капіталу при започаткуванні бізнесу: позика від банку – 15%, кредит під заставу – 3%. Втім, на рівень кредитування жінок-підприємців може впливати практично повна відсутність спеціальних кредитних програм (як програм, специфічних для сфери бізнесу, так і спеціальних програм для жінок). Але при цьому, у випадку запровадження нових програм, рівень довіри до них може бути низьким через усталені стереотипні негативні уявлення про функціонування банківської системи, що може суттєво знизити їхню ефективність.

Жінки, які ведуть бізнес недалеко від лінії фронту (зокрема, в сільській місцевості), мають обмежений доступ до системи кредитування та грантових програм міжнародних донорів, оскільки підтримка таких бізнесів вважається ризикованою.

Підприємці повідомляють про складність отримання кредитів на підтримку та розширення бізнесу. Загальносвітовим трендом є менша залученість жінок до програм кредитування. Так, у США лише 25% жінок шукають кредитне фінансування на започаткування та підтримку бізнесу, тоді як це роблять 33% чоловіків. Одним із бар'єрів для цього в США є більший відсоток, який у середньому платять жінки-підприємці за користування кредитом.

Таблиця 2

Напрями фінансування стартапів, заснованих жінками-підприємцями

Джерело фінансування	Показник, %
Власні заощадження	71
Заощадження партнера (-ки)/чоловіка	22
Кредитні кошти – позика від банку	15
Гроші, подаровані найближчими родичами	12
Позичені у друзів/родичів гроші	12
Кредитні кошти – кредитний ліміт на особистій карті	5
Кредитні кошти – кредит під заставу	3
Грантові кошти від міжнародних донорів	3
Гроші, отримані внаслідок продажу коштовного майна	3
Грантові кошти від держави	1
Мій бізнес не потребував стартового капіталу	7

Джерело: складено на основі [10, с. 44].

У Франції ситуація має ще більш виражений гендерний характер: лише 10% жінок-підприємниць шукають фінансування в порівнянні з 30% чоловіків. У глибинних інтерв'ю респондентки вказували на наявні бар'єри в отриманні кредитів. Серед згаданих: складність отримати кредит на започаткування першого бізнесу через політику банків не надавати кредити клієнтам/-кам з відсутньою підприємницькою історією; упереджене ставлення до вразливих груп населення при ухваленні рішення щодо видачі/відмови в кредиті банківськими фахівцями.

Згідно з результатами проведеного онлайн-опитування [10, с. 45], найбільшою перепорою для отримання кредиту для українських жінок є висока відсоткова ставка, про це зазначили 38% респонденток (рис. 1). Іншими поширеними перепонами є страх перед потенційною неможливістю реструктуризувати борг (24%) або зазнати процедури банкрутства (21%). Втім, кожна п'ята респондентка декларує, що не має перешкод для взяття кредиту.

Окремо варто констатувати, що 16% респонденток зазначили про недовіру банківській системі загалом, і тому уникають кредитів.

В умовах, що склались, на думку автора, для жінок-підприємниць ефективними джерелами фінансування стартапів повинні стати банківські кредити та грантові кошти держави і міжнародних партнерів.

Більшість банків в Україні мають достатній капітал, а банківська система загалом – високий запас міцності. Про це свідчать результати оцінки стійкості в розрізі банківських установ, оприлюднені Національним банком [11]. Підвищені необхідні рівні капіталу за результатами оцінки стійкості встановлено лише для п'яти банків, два з яких мали норматив достатності понад необхідний рівень.

За даними результатами вітчизняні банки та міжнародні фінансові установи можуть фінансувати жіноче підприємництво на вигідних умовах для двох сторін.

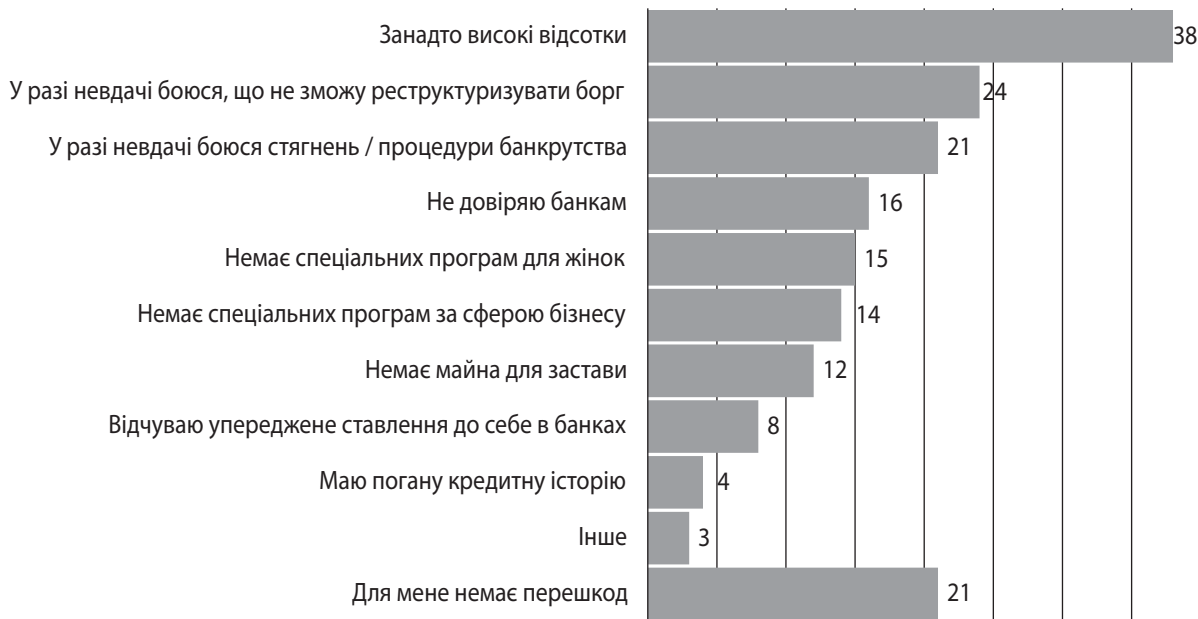
Приміром, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) працює з підприємствами малого та середнього бізнесу (МСБ), які очолюють жінки, для активнішого залучення жінок у бізнес, надаючи доступ до фінансування та консультацій з питань ведення бізнесу.

Банк надає доступ до фінансування через кредитні лінії, що відкриваються місцевими банками спеціально для жінок-підприємниць, задіяних у МСБ, і водночас забезпечує їх бізнес-консультаціями для досягнення більшої конкурентоспроможності. ЄБРР також проводить програми навчання, наставництва та надання іншої підтримки для того, щоб жінки-підприємці могли обмінюватися досвідом і вчитися одна в одній.

В умовах повномасштабної російської збройної агресії проти України, руйнувань та зниження економічної активності державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» [12] була фактично єдиним дієвим інструментом фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу. У 2023 р. за програмою «5–7–9%» було видано 90% нових кредитів бізнесу в країні. Разом із тим частка кредитів на інвестиційні цілі за програмою була лише близько 12%.

Урядова програма «Доступні кредити 5–7–9%» користується популярністю серед підприємців. Адже пільгове кредитування, особливо у важкі воєнні часи, допомагає вижити у складних економічних реаліях. Найважливіша новація програми у 2024 р. – переформатування пільгового кредитування під переробну галузь.

За ініціативи державних інституцій та зарубіжних організації в Україні пройшов другий сезон візійного жіночого акселератора «Відважна 2. Масштабування та диджиталізація» [13], покликаний підтримати українських підприємниць у старті, розвитку, диджиталізації та масштабуванні власної справи. Проект об'єднав як майбутніх підприємниць, які тільки хочуть створити бізнес, так і досвідчених, які потребують підтримки в розвитку підприємства. Загальний фонд фінансової підтримки становив 5,2 млн грн.



**Рис. 1. Перешкоди для отримання кредиту в банку, %**

Джерело: побудовано на основі [10, с. 45].

Програми грантової підтримки, на думку авторів дослідження [10, с. 12], повинні мати значну інформаційну складову з поясненням цілей і причин запровадження тієї чи іншої програми. Також мають бути сформовані окремі меседжі для підприємців та підприємниць, які не є цільовою аудиторією таких програм (тобто не можуть скористатися ними), але які можуть розглядати цільову підтримку як прояви несправедливості.

Інформаційні кампанії також мають враховувати специфіку вразливих груп і будувати свої меседжі відповідним чином.

Канали поширення інформації мають бути більш адресними (Дія.Бізнес, електронні розсилки, телефонні дзвінки, офлайн та онлайн зустрічі з ініціаторами та виконавцями програми, поширення інформації через бізнес-асоціації та наявні групи в соціальних мережах, наявність гарячої лінії тощо).

Грантові програми рекомендується поєднувати з навчанням. За обмежених ресурсів таке навчання може бути у форматі короткого онлайн-курсу. Проходження такого навчання може бути вимогою для подачі на грант.

## ВИСНОВКИ

Отже, проблема фінансування жіночого інноваційного підприємництва – надзвичайно важлива й актуальна тема в умовах воєнного стану в Україні. Пошук оптимальних шляхів фінансування дасть можливість розвивати бізнес і гарантувати нові робочі місця. Жінки зможуть започатковувати власну справу, продовжувати бізнес чоловіків і забезпечувати родини у важкий воєнний період. ■

## БІБЛІОГРАФІЯ

1. Краус Н. М., Краус К. М., Поченчук Г. М. Жіноче підприємництво: ризики, інструменти підтримки, механізми реалізації. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 46–59. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.46.59>
2. Жінки в бізнесі. Як отримати гроші на розвиток власної справи. *Економічна правда*. 20.07.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/20/702425>
3. Сила перетворення: жіноче підприємництво під час війни. Аналітичне дослідження ГО «Центр «Розвиток Корпоративної Соціальної відповідальності» URL: [https://business.dii.gov.ua/uploads/6/32327-rezul\\_tati\\_doslidzenna\\_zinocogo\\_pidpriemnictva\\_v\\_ukraini\\_v\\_umovah\\_povnomasstabnoi\\_vijni.pdf](https://business.dii.gov.ua/uploads/6/32327-rezul_tati_doslidzenna_zinocogo_pidpriemnictva_v_ukraini_v_umovah_povnomasstabnoi_vijni.pdf)
4. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності No. 100. Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 29.06.1951 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_002#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text)
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Міжнародний документ від 18.12.1979 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_207#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text)
6. Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security. *Official Journal of the European Communities*. 1978. No. 1. 6/24. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1979:006:0024:0025:EN:PDF>
7. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of

- employment and occupation (recast). *Official Journal of the European Communities*. 26.7.2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:0036:en:PDF>
8. Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC. *Official Journal of the European Communities*. 15.7.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:180:0001:0006:EN:PDF>
  9. Global Gender Gap Report 2024. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/gender-gap-report-2024/>
  10. Потреби та проблеми українських підприємців в умовах повномасштабної війни. Січень 2024 року / Заріцька Н., Ірисова М., Гаращенко С. та ін. Звіт в рамках проєкту Good Governance Fund «Ревіталізація бізнес-клімату в Україні». URL: [https://epo.org.ua/downloads/women\\_entrepreneur\\_problems.pdf](https://epo.org.ua/downloads/women_entrepreneur_problems.pdf)
  11. Банківська система України має достатній запас міцності – результати оцінки стійкості в розрізі банків. *Національний банк України*. 09.01.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-ukrayini-maye-dostatniy-zapas-mitsnosti--rezultati-otsinki-stiykosti-v-rozrizi-bankiv>
  12. Уряд переорієнтовує програму «Доступні кредити 5–7–9%» на інвестиційні цілі. *Урядовий портал*. 01.05.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pereoriientovuie-prohramu-dostupni-kredyty-5-7-9-na-investytsiini-tsili-nadiia-bihun>
  13. Сайт проєкту «Відважна 2. Масштабування та діджиталізація». URL: <https://www.vidvazhna.com.ua/#about>
- REFERENCES**
- “Bankivska systema Ukrainy maie dostatnii zapas mitsnosti – rezultaty otsinky stiičnosti v rozrizi bankiv” [The Banking System of Ukraine Has a Sufficient Safety Margin – the Results of the Assessment of Stability in the Section of Banks]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. January 09, 2024. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-ukrayini-maye-dostatniy-zapas-mitsnosti--rezultati-otsinki-stiykosti-v-rozrizi-bankiv>
- “Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security”. *Official Journal of the European Communities*. 1978. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1979:006:0024:0025:EN:PDF>
- “Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast)”. *Official Journal of the European Communities*. July 26, 2006. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:0036:en:PDF>
- “Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC”. *Official Journal of the European Communities*. July 15, 2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:180:0001:0006:EN:PDF>
- “Global Gender Gap Report 2024”. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/publications/gender-gap-report-2024/>
- “Konventsia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok. Mizhnarodnyi dokument vid 18.12.1979” [United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. International document dated December 18, 1979]. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_207#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text)
- “Konventsia pro rivne vynahorodzhennia cholovikiv i zhinok za pratsiu rinvnoi tsinnosti No. 100” [Convention on Equal Remuneration of Men and Women for Work of Equal Value No. 100]. *Mizhnarodna orhanizatsia pratsi; Konventsia, Mizhnarodnyi dokument vid June 29, 1951*. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_002#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text)
- Kraus, N. M., Kraus, K. M., and Pochenchuk, H. M. “Zhinoche pidpriemnytstvo: ryzyky, instrumenty pidtrymky, mekhanizmy realizatsii” [Women's Entrepreneurship: Risks, Support Tools, Implementation Mechanisms]. *Innovation and Sustainability*, no. 2 (2023): 46-59. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.46.59>
- “Syla peretvorennia: zhinoche pidpriemnytstvo pid chas viiny. Analitichne doslidzhennia HO «Tsentr «Rozvytok Korporatyvnoi Sotsialnoi vidpovidalnosti»” [The Power of Transformation: Women's Entrepreneurship in Wartime. Analytical Study of the NGO "Center for the Development of Corporate Social Responsibility"]. [https://business.dia.gov.ua/uploads/6/32327-rezul\\_tati\\_doslidzenna\\_zinocogo\\_pidpriemnictva\\_v\\_ukraini\\_v\\_umovah\\_povnomasstabnoi\\_vijni.pdf](https://business.dia.gov.ua/uploads/6/32327-rezul_tati_doslidzenna_zinocogo_pidpriemnictva_v_ukraini_v_umovah_povnomasstabnoi_vijni.pdf)
- Sait proiektu «Vidvazhna 2. Masshtabuvannia ta didzhytalizatsia». <https://www.vidvazhna.com.ua/#about>
- “Uriad pereoriientovuie prohramu «Dostupni kredyty 5-7-9%» na investytsiini tsili” [The Government is Reorienting the Program "Affordable Loans 5-7-9%" to Investment Goals]. *Uriadovi portal*. May 01, 2024. <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pereoriientovuie-prohramu-dostupni-kredyty-5-7-9-na-investytsiini-tsili-nadiia-bihun>
- “Zhinky v biznesi. Yak otrymaty hroshi na rozvytok vlasnoi spravy” [Women in Business. How to Get Money to Develop Your Own Business]. *Ekonomichna pravda*. July 20, 2023. <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/20/702425>
- Zaritska, N. et al. “Potreby ta problemy ukrainskykh pidpriemyts v umovakh povnomasstabnoi viiny. Sichen 2024 roku” [Needs and Problems of Ukrainian Businesswomen in Conditions of Full-scale War. January 2024]. *Zvit v ramkakh proiektu Good Governance Fund «Revitalizatsia biznes-klimatu v Ukraini»*. [https://epo.org.ua/downloads/women\\_entrepreneur\\_problems.pdf](https://epo.org.ua/downloads/women_entrepreneur_problems.pdf)